

Секция: Банковское дело

Вовчак Ольга Дмитрівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ДВНЗ "Університет банківської справи"
м. Київ, Україна*

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА З ПОЗИЦІЙ СИНЕРГЕТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ

Сучасний світ, що динамічно розвивається, - це світ з відкритими системами, інтенсивним обміном енергією, інформацією, де існує неврівноваженість, випадковість, нелінійність. Все це є логічним результатом прискорення соціальних процесів, пошуку нових форм соціального існування та нових відкриттів останніх десятиліть. Тому сьогодні вже спостерігається прагнення до концептуалізації "нової економічної думки" та формування "нової економічної свідомості", що має базуватися на синергетичному підході до аналізу всіх економічних явищ в країні. Нова економічна свідомість базується на синергійній єдності економічної та соціальної складових у суспільстві, виокремлюючи зовсім інші властивості ринку та економічної системи, які враховують багатоваріантність, альтернативність і нестійкість розвитку, конструктивізм існуючого хаосу, нелінійні закони розвитку та реальність самоорганізаційних процесів. Становлення української економіки як синергетичної системи супроводжується посиленням процесів самоорганізації економічних суб'єктів ринку.

Синергетичний стиль наукового мислення містить в своїй основі імовірнісне бачення особливостей розвитку економічної системи. Такі ідеї самоорганізації можна чітко від слідкувати в теорії нелінійних процесів,

теорії часу, теорії дисипативних структур, теорії хаосу й теорії катастроф, у фрактальній геометрії. Відтак вважаємо за доцільне зупинитися на особливих ознаках сучасної банківської системи з позицій синергетичної парадигми розвитку.

Парадигма, як спосіб сприйняття та осмислення реальності, являє собою узагальнену, світоглядну сукупність наукових досягнень, визнаних науковим світом в певний період часу, що дозволяє досліджувати явища на глобальному рівні. Існуючі в економічній теорії парадигми, що базуються на постулатах ефективності ринків та лінійного співвідношення між причинами та наслідками, трактують ринок як складну, інтерактивну та адаптивну систему. Саме складність й зумовлює широкий спектр можливостей розвитку ринку як економічної системи.

Останні 50 років в теорії фінансів панувала лінійна парадигма, відповідно до якої будь-яка дія економічних суб'єктів на ринок викликала відповідну, пропорційну цій дії, реакцію. Але сучасні ринки, на жаль, дуже рідко бувають такими впорядкованими; доволі частими є неочікувані випадки експоненціальної реакції ринку на будь-який вплив з боку його суб'єктів. Саме це і являє собою сутність нелінійності ринку як економічної системи. На сьогодні переважна більшість дослідників-практиків і вчених-аналітиків вже усвідомлюють зв'язок нелінійності з реальними змінами та коливаннями ринку, що мають безпосередній вплив і на функціонування банків.

В економічній теорії тривалий час використовувалось ньютонівське припущення, що економічна система, постійно прагне до рівноважного стану. З точки зору фізичної теорії, рух рівноваги пов'язують, в першу чергу, з тілом, що перебуває в спокої. Використання постулатів ньютонівської динаміки до економічної теорії ринків капіталу, дає нам право розглядати банківську систему як систему, що буде перебувати в природному стані рівноваги до тих пір, поки її не будуть збурювати

екзогенні фактори. Такий підхід є, по суті, розширенням теорії рівноваги, що відноситься до природних явищ, але не слід забувати й того факту, що всі природні явища постійно перебувають у стані безперервних флуктуацій.

Банківська система як економічна система, не є впорядкованою і простою, їй притаманні хаотичність і складність. За своєю сутністю банківська система є відкритою, еволюціонуючою системою, й будь-які спроби контролю, управління, стримування її в рівноважному стані приречені на провал. Адже рівноважний стан системи ототожнюється з призупиненням її еволюційного розвитку. Ми цілком поділяємо думку І. Пригожина в тому, що для забезпечення еволюційного розвитку економічна система повинна знаходитися "далеко від рівноважного стану" [1, с. 19].

Сучасна фінансова наука повинна визнати, що статистична рівновага не є природнім станом економічної системи в цілому, та банківської системи зокрема. В нелінійних динамічних системах випадковість та необхідність співіснують: випадок у поєднанні з детермінованістю утворює статистичний порядок. Відтак, порядок може бути динамічним процесом, в якому одночасно поєднуються випадковість і впорядкованість [2]. Крім того, теорія складності підтверджує факт поєднання локальної випадковості та глобальної впорядкованості, які породжують процеси, які є більш стійкими за своїми характеристиками до зовнішніх факторів впливу. Це означає, що така економічна система буде мати значно кращу здатність адаптуватися до зовнішніх умов, реагуючи на них передбачуваним, на перший погляд, чином. В той же час зауважимо, що поведінка таких систем є важко прогнозованою, саме це й обумовлює їх вигрешне становище в порівнянні з іншими статичними системами, які здатні лише лінійно реагувати на зміни зовнішніх умов функціонування.

Наявність нескінченної множини можливих рішень і незалежних від фактору часу механізмів зворотного зв'язку виступають головними ідентифікуючими ознаками нелінійних економічних систем, до яких ми відносимо й банківську систему. Розглянемо більш детально основні її властивості:

1) зворотність зв'язку в системі пояснює залежність між сьогоdnішніми подіями і подіями, що відбулися в минулому, тобто, те, що відбувається сьогодні залежить того, що відбулося вчора;

2) наявність критичних рівнів в системі, які мають більше, ніж одну точку рівноваги;

3) фрактальність, що передбачає самоподібність елементів системи; що є основною характеристикою нелінійних процесів із зворотнім зв'язком;

4) складність, як характеристика системи, виникає тоді, коли система перебуває далеко від рівноважного стану;

5) високий рівень чутливості до початкових умов розвитку.

Слід наголосити, що такі ознаки будуть притаманні банківській системі лише за умов, що вона не перебуває в рівноважному стані. Також, цілком очевидно, що зазначені нами характеристики банківської системи зовсім не підпадають під загальновідомі трактування гіпотези ефективного ринку. Відтак, саме нелінійне узагальнення особливостей розвитку ринку і банківської системи в сучасних умовах робить можливим розуміння їх сутності більш повним, комплексним і реалістичним, з урахуванням нелінійності та складності як головних ознак сучасної економічної системи.

Література

1. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала. Новый аналитический взгляд на циклы, цены и изменчивость рынков; пер. с англ. – М., Мир. – 2000. – 333 с.

2. Милованов В. П. Синергетика и самоорганизация: социально-экономические системы / В. П. Милованов. – М. : Книжный дом “ЛИБРИКОМ”, 2010. – 224 с.